

Kas gresia lietuvių kalbai?

Vargu ar lietuvių kalbai gresia visiškas išnykimas. Bet kokių atveju dar ilgai išliks lietuviškai kalbančių žmonių, muziejuose bus išsaugoti rašytiniai lietuvių kalbos ir kultūros paminklai. Pagaliau išliks pats Lietuvos, kaip istorinės teritorijos, pavadinimas, lietuviški vietovardžiai...

Lietuvių kalba turi milžinišką raiškos potencialą, ir savų lietuviškų žodžių stoka tik parodo mūsų (ar kalbininkų) nenorą ar tingėjimą ją puoselėti.

Turbūt kiekvienam yra tekę atsidurti situacijoje, kai neįmanoma surasti lietuviško atitikmens kokiam nors kitos kalbos žodžiui. Kartais, praleidus ilgesnį laiką už Lietuvos ribų, būna dar blogiau: nori žodžiais išreikšti kokią nors mintį, žinai, kaip tai pasakyti angliškai, prancūziškai, rusiškai ar dar kaip nors, o lietuviškai nepavyksta.

Tokiose situacijose gelbsti skoliniai iš kitų kalbų, kuriuos pas mus yra įprasta švelninančiai vadinti *tarptautiniais žodžiais* – sulietuvintos lotynų, graikų ar populiariausių gyvųjų kalbų žodžių formos. Kai kas tai mėgina aiškinti kaip prigimtinio lietuvių kalbos skurdumo įrodymą, tačiau akivaizdu, kad tokie teiginiai yra visiškai nesąmonė. Lietuvių kalba turi milžinišką raiškos potencialą, ir savų lietuviškų žodžių stoka tik parodo mūsų (ar kalbininkų) nenorą ar tingėjimą ją puoselėti.

Kuo toliau, tuo darosi sunkiau išvengti spartaus tarptautinių žodžių daugėjimo, nes veržliai besivystantys taikomieji mokslai, kiekvieną dieną besikeičiančios technologijos vis sparčiau gamina naujus terminus. Dėl Interneto plėtos naujos sąvokos plinta žaibiškai, todėl net ir labiausiai savo kalbas puoselėjančioms tautoms kartais tenka susitaikyti su nesiliaujančiu kitų kalbų žodžių skverbimusi.

Susitaikyti galima dvejopai. Lengviausia yra numoti ranka: *tegu sau skverbiasi, o kartu ir anglų kalbą pramoksime* – toks požiūris yra tapęs norma Rusijoje.

Tačiau yra galimas ir kitas požiūris: jei atkreipsime dėmesį į savo kalbos patriotų (prancūzų ar suomių) patirtį, tai pamatysime, kad jie iš visų jėgų mėgina apriboti svetimos kilmės žodžių skverbimąsi į savo kalbą, stengdamiesi sukurti naujas, savas žodines išraiškas bent jau didžiajai daugumai naujai atsirandančių terminų.

Ko gero greitu laiku norint susikalbėti rusiškai, reikės mokėti dar ir anglų kalbą. Tuo tarpu tiek prancūzų, tiek suomių kalbos prisitaiko prie besikeičiančios technologinės bei komunikacinės aplinkos ir išlieka pilnavertėmis bendravimo, verslo, mokslo bei kūrybos priemonėmis, kartu neprarasdamos savo tapatybės ir originalumo.

Lietuvių kalba dabar stovi pusiaukelėje tarp Rusijos ir Prancūzijos, ir kur pasuksime, priklausos tik nuo mūsų pačių.

Neturėdami politinės nepriklausomybės, lietuviai ilgai neturėjo sąlygų efektyviai vystyti savo kalbą; todėl didelę dalį Naujaisiais laikais, ir netgi 20 amžiuje atsiradusių kasdieninio vartojimo daiktų, jau nekalbant apie abstrakčias sąvokas, lietuviškai įvardiname iš kitų kalbų pasiskolintų žodžių pagalba.

Tuo tarpu, kaip rodo daugelio Vakarų Europos tautų patirtis, beveik visada galima išsiversti su savo kalba (televizorius vokiškai – *Fernseher*, telefonas suomiškai – *puhelin*, kompiuteris prancūziškai *ordinateur* ir t.t.).

Tarptautinių žodžių gausumo nereikia dramatizuoti. Tai pasekmė sistemingo lietuvių kalbos ignoravimo, menkinimo, o kartais – ir atviro persekiojimo. Iki 19 amžiaus vidurio tai darė Katalikų bažnyčia, vėliau – ir carinė Rusija. Skolinių gausa kelia nerimą tuo, kad rodo, jog nesame išsiugdę savo kalbos puoselėjimo tradicijų.

Trumpai tariant, mes nesame įpratę kurti lietuviškų konstrukcijų naujai atsirandančioms sąvokoms. Vos tik atsiradus naujam žodžiui (paprastai – angliškam) dauguma lietuvių tuojau pat sulietuvina jo originalią fonetinę formą pridėdami lietuvišką galūnę – ir daugiau nebesuka sau galvos.

Įmantriai skambantys anglizmai išstumia netgi tradicinius, visuotinai vartojamus lietuviškus žodžius

Failas, lizingas, mikseris ir šimtai panašių anglišku žodžių yra taip tvirtai įsitvirtinę lietuvių sąmonėje, kad neretai bandymai juos pakeisti lietuviškais analogais sukelia nuoširdų eilinių žmonių ir ypač profesionalų pasipiktinimą. Jiems tiesiog patogiau vartoti sulietuvintus angliškus žodžius (anglizmus). Pastarieji paprastai yra trumpesni už lietuviškuosius ir ko gero mielesni prie anglišku dainų pripratusiai ausiai.

Čia slypi didelė grėsmė. Įmantriai skambantys anglizmai išstumia netgi tradicinius, visuotinai vartojamus lietuviškus žodžius. Tokie barbarizmai, kaip *printeris, plėjeris* ar *monitorius* jau seniai įsitvirtino kasdieninėje kalboje, o paskutiniu metu jų atsiranda vis daugiau ir daugiau.

Tačiau tai, kad reikšminius lietuviškus žodžius išstumia vienokie ar kitokie *izmai*, nėra didžiausias pavojus. Skoliniai gali užteršti kalbą, tačiau jie negriauna morfologinės bei sintaksinės kalbos struktūrų, kurios didžiąja dalimi apsprendžia lietuvių kalbos tapatybę.

Deja, Lietuvoje jau įsitvirtina tradicija vartoti užsienio kalbų žodžius ar netgi frazes jų nesulietuvinant, t.y. nepridedant lietuviškų galūnių. Prasidėjo viskas turbūt nuo užsieniečių vardų bei pavardžių, kuriuos tapo įprasta rašyti originalo kalba. Po to sekė užsienio kompanijų bei jų gaminamų prekių pavadinimai. O paskutiniu metu matome, kaip į mūsų kalbą braunasi ne tik anglų kalbos leksika (žodžiai), bet ir ortografija (rašyba), fonetika (tarimas), o kartais – netgi sintaksė (žodžių jungimas bei sakinių konstravimas). Kitaip sakant, ne tik atskiri žodžiai, bet ir ištisos frazės ar net sakiniai rašomi ir netgi tariaami angliškai.

Kol kas angliškos konstrukcijos dar nėra dažnos kasdieninėje kalboje, (išskyrus *fuck, bullshit* ir pan.), tačiau jos jau įsitvirtino komercinėje reklamoje. Panašu, kad greitai metu, Lietuvos vyriausybei palaikant, tokie net tarybiniais laikais sunkiai įsivaizduojami vandalizmai, kaip *Forum Palace, European hit radio* ar *Coca-Cola Plaza*, gali liautis rėžti lietuvių akį ir ausį, tapdami nuobodžia kasdienybe.

Pagaliau didžiausia grėsmė Lietuvoje dar nėra iki galo suvokta. Vakarų Europos valstybių patirtis rodo, kad augant globalizacijos lygiui, anglų kalba išstumia nacionalines kalbas iš ištisų gyvenimo, ir ypač mokslo, sričių.

Jau dabar galima pastebėti, kaip mažėja lietuvių kalbos muzikos versle, kur daugelyje radijo ir televizijos laidų lietuviškiausiai tampa tokie žodžiai, kaip *topas, hitas, singlas* ar *remiksas*.

Norėdami pasiekti bent kokių teigiamų rezultatų, kalbininkai turėtų labiau tirti įvairias visuomenės grupes ir orientotis į žmonių poreikius.

Nerimą kelia ir kalbos plėtrą prižiūrinčių institucijų bei filologų veikla. Tarybiniais laikais buvo įprasta kovoti prieš kalbos rusifikavimą, ir profesionalūs kalbininkai taip įprato *demaskuoti* lietuvių

vartojamus slavizmus, kad paprasčiausias lietuvių per amžius vartotos gramatinės konstrukcijos panašumas į rusų ar lenkų naudojamus analogus tapo pakankama priežastimi apšaukti ją nelietuviška ir nevertotina.

Kalbininkų perlenkimai kovojant dėl kalbos grynumo sąlygojo neigiamą nemažos dalies lietuvių požiūrį į pačias kalbos priežiūros institucijas. Dar ir dabar kai kurie filologai tęsia idėjinę kovą su slavizmais, tačiau išnykus rusifikacijos grėsmei – tai tiktai stiprina nepalankų požiūrį į pačius filologus.

Tuo tarpu iš tikrųjų vangiai yra kuriami lietuviški žodžiai įvardinti naujai atsirandantiems terminams. Lietuviški naujadarai sukuriama per vėlai, angliškiems žodžiams jau įsitvirtinus kasdieninėje kalboje, ir labai silpnai populiarinami. Kalbos plėtros veikla yra prastai koordinuojama, todėl kartais atsiranda dviprasmybių, kurios piktina net ir neabejingus kalbai žmones.

Failas – byla – rinkmena, – geriausias koordinacijos stygiaus pavyzdys. Kartais susidaro įspūdis, kad, kurdami naujus žodžius pagal jiems vieniems težinomas nuo gyvenimo nutolusias formules, kalbininkai nelabai domisi, kaip lietuviai iš tikrųjų šneka, kadangi bandoma pakeisti žodžius, kurie daugumos lietuvių jau yra suvokiami kaip lietuviški ar lietuviškais tapę tarptautiniai žodžiai.

Nuo tautos ir jos gyvenimo nutolusių kalbininkų išsidirbinėjimai tik provokuoja žmonių priešišumą, ir ko gero būtent dėl to, vos tik prakalbus apie pareigą puoselėti gimtąją kalbą, nemažai lietuvių užima priešišką poziciją. *Tai ne mano reikalas, kalbos išsaugojimu turi užsiimti specialistai, kurie tiesą sakant nieko daugiau ir neveikia, tik bruka mums visokius gremėzdžiškai skambančius naujadarus, kuriuos jie patys ir tevarvoja...*

Be abejonės, kalbininkai (bent jau jų dauguma) yra vedami gerų ketinimų, tačiau jie renkasi neteisingą strategiją mėgindami priversti žmones kalbėti ar net mąstyti filologiškai. Lietuvoje įsitvirtinęs agresyvus kalbos norminimas galėjo būti pateisintas kova su rusifikavimu tarybiniais laikais, tačiau dabar jis vis labiau panašėja į ciniško tarmių naikinimo ir kalbos skurdinimo politiką.

Norėdami pasiekti bent kokių teigiamų rezultatų, kalbininkai turėtų labiau tirti įvairias visuomenės grupes ir orientuotis į žmonių poreikius, kurti lietuviškus atitikmenis naujai atsirandantiems žodžiams bei operatyviai ieškoti lietuviškų alternatyvų, vos tik anglizmams pradėjus brautis į žiniasklaidą ar kasdieninę kalbą. Kalbininkai turi žiūrėti ne į praeitį, o į ateitį, kitaip kalbos priežiūros institucijos gali tapti tuščiu pasiteisinimu, kad kažkas yra daroma, apgaulingai atitraukiančiu visuomenės dėmesį nuo bręstančių problemų.

Blogiausiu atveju lietuvių kalba gali būti išstumta iš viešojo valstybės gyvenimo, realiai tapdama antraeile kalba Lietuvoje, panašiai kaip škotų, airių, baskų ar baltarusių kalbos.

Apibendrinant reikėtų dar kartą pabrėžti, kad pagal išsivystymo lygį daugelis užsienio kalbų, o ypač – anglų kalba, jau yra gerokai aplenkusios lietuvių kalbą. Anglų kalba dominuoja garso bei vaizdo industrijoje, kas didina jos skambesio patrauklumą. Angliški žodžiai dažnai paprastesni ištarti už savo lietuviškus analogus.

Vartoti skolinius yra tikrai patogu ir praktiška, tačiau nereikia užmiršti, kad su kiekvienu perimtu anglišku žodžiu mes skurdiname lietuvių kalbą. O kuo labiau kalba skurdinama, kuo labiau ji atsilieka nuo gyvenimo, tuo sunkiau prisivyti kitas kalbas.

Todėl, jei nepakeisime savo požiūrio į kalbą, anglizmų kiekis didės geometrine progresija.

Blogiausiu atveju lietuvių kalba gali būti išstumta iš viešojo valstybės gyvenimo, realiai tapdama antraeile kalba Lietuvoje, panašiai kaip škotų, airių, baskų ar baltarusių kalbos. Juk prieš 200 metų dėl tuometinės Katalikų bažnyčios politikos jau buvo panašiai atsitikę, ir šiandien vis dar kalbame lietuviškai tik laimingai susiklosčiusių istorinių aplinkybių dėka.

Kodėl anglų kalba išstumia lietuvių kalbą?

Kalba yra integrali mūsų tapatybės dalis. Kalba turi atitikti mus supančio pasaulio pažinimo, mąstymo, mokymosi ir svarbiausia – bendravimo poreikius. Tiek bendruomenių, tiek kiekvieno atskiro žmogaus kalba visą laiką vystosi, orientuodamasi į kuo geresnį įvairialypių poreikių tenkinimą. Verslo subjektai siekia savo tikslų ir todėl renkasi didžiausią galimą pelną žadančias verslo strategijas.

Tai, kad anglų kalba jau pradėjo stumti lietuvių kalbą iš kai kurių Lietuvos visuomenės gyvenimo sričių, rodo, kad dabartinėmis sąlygomis tai yra ekonomiškai naudinga. Kitaip sakant, kai kuriais atvejais verslininkams ir žurnalistams yra naudingiau naudoti anglų kalbą nei lietuvių. Šio reiškimo priežastys pakankamai aiškios.

Anglų kalba asocijuojama su progresyvumu, elitiškumu, ekonomine, politine ir karine ar netgi lytine galia.

Visų pirma, mūsų sąmonėje dar nuo tarybinių laikų yra įsitvirtinęs *vakarietiškumo*, kaip kažko pranašesnio už lietuviškumą, simbolis. Pastovus savęs nuvertinimas lyginant save su JAV ir Vakarų Europos valstybėmis, mažai varžoma JAV ir britiškoji propaganda, vaizduojanti anglosaksiškąją kultūrą kaip *vakarietiškumo viršūnę*, angliški populiariausių dainų tekstai bei Holivudo dominavimas formuojant *civilizuoto* pasaulio gyvenimo būdą, asocijuoja anglų kalbą su progresyvumu, elitiškumu, ekonomine, politine ir karine ar netgi lytine galia.

naudoja anglų kalbą. Todėl prekių ir paslaugų įvardinimas angliškai ar jų komentavimas anglų kalba suteikia pastarosioms progresyvumo ir kokybės aureolę, net jei pirkėjai to iki galo nesuvokia ar iš viso nesupranta pačios anglų kalbos. Matyt todėl netgi fonetinė angliškoji abėcėlė pradeda išstumti lietuviškąją, ir šiais laikais nemažai mūsų tautiečių taria *sidi* (CD), o ne *cédė* ir netgi *tivi* (TV), o ne *tėvė*, kaip šiaip jau priderėtų lietuviams.

Kita svarbi priežastis – į kompanijų prestižą ir ypač prekinis ženklus orientuota tarptautinių korporacijų politika. Rinkodaros tikslais didelis dėmesys yra skiriamas vaizdui ir skambesui, siekiama suformuoti vieningus simbolius potencialiems visų tautybių vartotojams. Todėl Lietuvos žiniasklaidą užplūsta daugiakalbė reklama. Už tokius pavadinimus kaip *Coca-Cola Plaza* ar *Siemens arena* užsakovai yra pasiryžę mokėti didelius pinigus, nes tai – vienas geriausių būdų įtvirtinti korporacijos ar produktų grupės įvaizdį, taip užsitikrinant ilgalaikę paklausą.

Ir pagaliau trečioji priežastis yra Lietuvos ekonomikos globalizavimasis. Plečiantis tarptautiniams prekybiniais ryšiams bei augant tarptautinio investavimo apimtims, vis daugiau ir daugiau įmonių orientuojasi į eksportą, vis mažiau belieka tokių, kurios dirba tiktai Lietuvos vidaus rinkoje. Dėl to atsiranda pagunda gaminti tokias prekes ir paslaugas, kurias būtų galima parduoti iš karto keliose valstybėse. Galima aprašyti prekes daugeliu kalbų, tačiau tai netinka įmonės ar prekės pavadinimui, kuris paprastai tarnauja prekės identifikatoriumi.

Todėl verslininkai vis dažniau renkasi anglų kalbą. Perėjimas prie anglų kalbos vienu ypu išsprendžia kelias problemas – pavadinimas tampa daugiau ar mažiau suprantamas ir lengviau įsimenamas visiems potencialiems pirkėjams. Nereikia sukti galvos dėl tarimo, ir pagaliau – sumažėja dėmesys prekės kilmei. Taip vienu šūviu nušaujami du zuikiai – kuriamas vieningas

įmonės įvaizdis ir sumažėja gamybos sąnaudos.

Kol vartoti anglų kalbą pelningiau nei lietuvių, mūsų gimtosios kalbos laukia liūdnos perspektyvos.

Taigi nėra ko stebėtis, kad vietoje gimtosios kalbos Lietuvos verslininkai vis dažniau renkasi anglų kalbą. Ne išimtis – pagrindinių Lietuvos radijo bei televizijos kanalų savininkai ir žurnalistai. Patriotizmas ir liks patriotizmu, o versle svarbiausia – pelnas. Pinigų troškimas Lietuvoje tapo bene labiausiai aukštinama dorybe, su juo kovoti būtų mažiausiai naivu. Todėl, kol vartoti anglų kalbą pelningiau nei lietuvių, mūsų gimtosios kalbos laukia liūdnos perspektyvos.

Nepagarba lietuvių kalbai?

Pakeisdami lietuviškus žodžius angliškais, tuo sąmoningai ar nesąmoningai parodome, kad lietuvių kalbą laikome neuniversalia, neskambia, neprogresyvia ir nemadinga

Nėra prasmės ginčytis su tvirtinimais, kad anglų kalba yra universali, skambi, progresyvi ir madinga – anglizmus vartojame vietoje lietuviškų žodžių. Pakeisdami lietuviškus žodžius angliškais, tuo sąmoningai ar nesąmoningai parodome, kad laikome neuniversalia, neskambia, neprogresyvia ir nemadinga lietuvių kalbą.

Jeigu mes, kalbėdami lietuviškai, pavartojame anglišką žodį, frazę ar net sakinį, tai tuo mes tegul ir nesąmoningai pripažįstame, kad pastarasis yra kažkuo pranašesnis už savo lietuvišką analogą. Ar pasirenkame anglizmą dėl trumpumo, ar dėl skambesio, ar dėl noro pasipuikuoti savo anglų kalbos žiniomis, tuo pripažįstame, kad bent jau šiuo konkrečiu atveju anglų kalba yra pranašesnė už lietuvių. Kitaip sakant, sąmoningai vartodami nelietuviškus žodžius, mes tuo išreiškiame nepagarbą lietuvių kalbai.

Lietuvos Respublika yra vienintelė vieta pasaulyje, kurioje lietuviybė dar vis yra laikoma valstybės pagrindu, ir lietuvių kalba dar kol kas turi teisę būti gerbiama vien todėl, kad yra kalba tautos, sugebėjusios sukurti savo valstybę.

Lietuvių kalba yra vienintelė valstybinė kalba Lietuvoje. Jos pilnaverčiais pakaitalais nėra pripažįstamos netgi rusų ir lenkų kalbos, kurios vis dėlto yra ženklios Lietuvos piliečių dalies gimtosios kalbos. Lietuvos Respublika yra vienintelė vieta pasaulyje, kurioje lietuviybė dar vis yra laikoma valstybės pagrindu, ir lietuvių kalba dar kol kas turi teisę būti gerbiama vien todėl, kad yra kalba tautos, sugebėjusios sukurti savo valstybę.

Žinoma, ne kiekvieną kitos kalbos žodžių pavartojimo atvejį reikia suprasti kaip kalbos negerbimą. Galima ginčytis, ar nepagarbą kalbai rodo užsienietis, kuris bando kalbėti lietuviškai ir vartoja angliškus žodžius tikrai dėl nepakankamų lietuvių kalbos žinių.

Jei bandysite šnekėti prancūziškai su angliškais nukrypimais Prancūzijoje (ne kurorte, kur daug užsieniečių, ar Belgijoje), dauguma jūsų pašnekovų prancūzų įsižeis dėl savo gimtosios kalbos bjauravimo, ir dalis jų netgi pasiūlys pereiti prie anglų kalbos. O jei švepluosite angliškai su lietuvišku akcentu Londone, didesnė dalis vietinių britų apsimes, kad iš viso jūsų nesupranta. Tuo tarpu Lietuvoje yra įprasta džiaugtis kiekvienu lietuviškai nors šiek tiek švebeldžiuojančiu užsieniečiu – gal ir ne be pagrindo.

(Bent jau dauguma mūsų) esame kilę iš beždžionių, todėl sunku susilaikyti nuo nevalingo mums patinkančių žmonių ar šiaip bendraamžių mėgdžiojimo. Išgirdus gražiai skambantį posakį anglų ar kita kalba, norisi jį kartoti dar ir dar, todėl skoliniai braunasi į mūsų kalbą mums to visai nenorint. Netgi nusprendus jų atsikratyti, pasirodo, kad tai yra be galo sunku, ir net griežčiausiai save kontroliuojant nelietuviški žodžiai vėl ir vėl nusprūsta nuo liežuvio. Tokio pobūdžio reiškinius sunku pavadinti sąmoninga nepagarba, tai greičiau duoklė mūsų prigimčiai.

Visai kas kita yra viešas kalbėjimas – radijo ir televizijos laidose, viešuose renginiuose: koncertuose, konferencijose ir pan. Tokiems pasisakymams ruošiamasi iš anksto, ir kitų kalbų žodžių vartojimas šiame kontekste rodo, kad žmogus sąmoningai ignoruoja lietuvių kalbą. Tai nereiškia, kad laidų vedėjai, redaktoriai ar reklamos kūrėjai būtinai niekina kalbą, tiesiog jų pagarba kalbai nėra pakankama tam, kad sugebėtų atsisakyti pelno, kuris galėtų būti prarastas, pasiryžus nebjauroti lietuvių kalbos prieš užsakovų valią.

Žinoma, didžiausią nepagarbą rodo tie, kurie nemato reikalo Lietuvos viešajame gyvenime vartoti rašytinę lietuvių kalbą. Įmonių pavadinimai, skelbimai bei iškabos yra skirti ilgalaikiam naudojimui, ir visame pasaulyje yra įprasta juos rašyti valstybine kalba. Paprastai tai būna paprastos sąvokos, kurias nėra sunku išreikšti lietuviškai (*forum* – forumas, *plaza* – aikštė, *hotel* – viešbutis), todėl nekyla abejonių, kad savininkai, kurie pasirenka angliškus pavadinimus lietuviškoms įmonėms ar produktams, visiškai negerbia lietuvių kalbos.

Alternatyvūs komentarai užsienio kalbomis yra visiškai suprantamas ir sveikintinas dalykas – būtent oficialūs konkrečių įstaigų ar produktų pavadinimai užsienio kalbomis rodo vis didėjančią panieką lietuvių kalbai

Tokiais pavadinimais kaip *Mambo club* ar *Mambo express* norima pasakyti, kad čia yra *Mambo* tinklui priklausantys klubas ar užkandinė; *Forum palace* paprasčiausiai reiškia rūmus, skirtus masiniams renginiams organizuoti. *Mambo klubas*, *Mambo ekspresas* ir *Forumų rūmai* puikiai galėtų perteikti dabartinių minėtųjų įstaigų pavadinimų prasmę. Kalbant apie produktus, tai juk *premium* reiškia premijinis, *ice-tea* – ledinė arbata, *golden* – auksinis ir t.t.

Tą patį galima pasakyti ir apie kitus Lietuvoje plintančius anglizmus, todėl vis besidauginantys *shop*-ai, *club*-ai, *pizza*-os, *hotel*-iai, *plaza*-os, *express*-ai, *palace*-ės, *pub*-ai, *markt*-ai, *market*-ai, *long drink*-ai ir panašūs vandalizmai yra ne kas kitas, o neslepamos jų savininkų nepagarbos lietuvių kalbai liudijimai. Ir šie pavadinimai neturi nieko bendra su informacija užsienio turistams.

Alternatyvūs komentarai užsienio kalbomis yra visiškai suprantamas ir sveikintinas dalykas – būtent oficialūs konkrečių įstaigų ar produktų pavadinimai užsienio kalbomis rodo vis didėjančią panieką lietuvių kalbai. O galbūt yra pagrindo teigti, kad tai yra tik ženklas augančios nepagarbos pačiai lietuvybei?

TOLIAU:

Ar galime pasikliauti Vyriausybe?

Kas turi rūpintis lietuvių kalbos išsaugojimu ir puoselėjimu? Pagal Lietuvos Konstituciją, įstatymus, o ir paprasčiausią sveiką protą, tai turėtų daryti valstybės valdžios institucijos, ir visų pirma – Lietuvos Vyriausybė.

Tačiau pažiūrėjus, kuo valstybės valdžia užsiėmė per paskutinius trejus metus, nelieka mažiausios abejonės, kad Vyriausybė labiausiai palaiko ne lietuvių, o anglų kalbą. Jau ko verta vien

didžiausiųjų partijų deklaracija dėl anglų kalbos puoselėjimo Lietuvoje!

Kiekvienam, kuris save laiko lietuviu, šurpą kelia ir sprendimas vesrsti rašyti mokslo darbus *standartus atitinkančiomis* užsienio kalbomis. Vyriausybės ryžtas įstatymiškai įtvirtinti lietuvių kalbos kaip antrarūšės kalbos statusą Lietuvos moksle yra ypač pavojingas, kadangi mokslo bendruomenių nutautėjimas jau yra tapęs rimta problema nemažoje dalyje Vakarų Europos valstybių.

Tautinis patriotizmas politikui yra greičiau kliūtis nei privalumas, žinoma, jei jis nėra lenkas ar rusas

Akivaizdu, kad valdžios požiūris į mūsų kalbą yra bendros politinės padėties rezultatas. Lietuvos Konstitucija kuo toliau – tuo mažiau daro įtakos Seimo ir Vyriausybės veiklai. Lietuvos, kaip vienos labiausiai korumpuotų pasaulio šalių ir korumpuočiausios 2004 m. Europos valstybės, politikams svarbiausia – prisikaupti kuo daugiau pinigų artėjančioms rinkimams. Dauguma jų įsitraukia į tas politikos sritis, kur už naujai priimtus užsakovų reikalavimus atitinkančius įstatymus bei nutarimus galima gauti didžiausius asmeninius atlyginimus. Tuo tarpu už įstatymą, skirtą apsaugoti lietuvių kalbai ar kultūrai, nėra ko tikėtis apčiuopiamos asmeninės naudos. (Ko gero todėl Lietuvių kalbos komisija vis labiau panašėja į popierinį formalumą.)

Didelį vaidmenį vaidina ir tai, kokie žmonės užima vadovaujančius postus. Metai, praėję po nepriklausomybės atgavimo, parodė, kad politikų karjerą Lietuvoje apsprendžia sugebėjimas sutarti su žiniasklaidos savininkais bei specialiųjų tarnybų vadovais, tuo tarpu tautinis patriotizmas politikui yra greičiau kliūtis nei privalumas, žinoma, jei jis nėra lenkas ar rusas.

Kitas svarbus aspektas yra bendras požiūris į tautiškumą. Lietuvos Vyriausybei palaikant begėdišką lietuvių žeminimą iš Izraelio pusės, atsirado tradicija sieti bet kokias tautinės savimonės apraiškas su atsilikimu, primityvumu, o kartais – netgi su fašizmu. Svarbų vaidmenį čia vaidina žodis *nacionalizmas*.

Daugumai tautiečių nusvyra rankos jau vien išgirdus žodį *nacionalizmas*.

Kartas nuo karto, augant politinei įtampai ar lietuvių pasipiktinimui vienu ar kitu Vyriausybės sprendimu, žiniasklaidoje sparčiai padaugėja agresyviai nusiteikusių komentuatorių, į šuns dienas dedančių lietuviškąjį nacionalizmą. Paprastai tai būna nežinia iš kur atsiradę ir nežinia kam iš tikrųjų dirbantys veikėjai, kartais baigę mokslus neaiškiose JAV mokslo įstaigose, todėl niekas nesiryžta jiems paprieštarauti.

Daugumai tautiečių nusvyra rankos jau vien išgirdus žodį *nacionalizmas*, tačiau tai tik rodo jų neišprusimą. Šis žodis gali būti vartojamas ne tik kaip tautiškumo ar tautos noro turėti savo valstybę sinonimas, kuris tik skamba panašiai kaip *nacionalsocializmas* ar *nacizmas*.

Nacionalizmas kartais gali būti vartojamas ir specialia reikšme, įvardinant vienos ar kelių tautų išaukštinimą tuo pačiu nuvertinant kitas, kaip žydų nacionalizmas Senajame Testamente ar vokiečių – Hitlerio valdymo metu. Kovotojai prieš *lietuviškąjį nacionalizmą* paprastai kalba apie tautiškumo apraiškas, tačiau vertina jį kaip moziškąjį žydų ar hitleriškąjį vokiečių nacionalizmą. Deja, Lietuvoje nėra įprasta demaskuoti netgi tokią primityvią demagogiją.

Ne išimtis yra ir politikai. Didžioji Lietuvos politikų dauguma neturi adekvataus išsilavinimo, o ribotas intelektas neleidžia jiems mąstyti savarankiškai. Todėl netgi neabejingieji lietuviškumui dažnai nesiryžta rimčiau kelti tautinės kultūros klausimų, naiviai, tačiau pagrįstai bijodami būti apšaukti nacionalistais. (Gerai, kad anksčiau į kaltinimus nacionalizmu nebuvo taip liguistai

reaguojama, nes kitu atveju Sąjūdis – viena iš visų laikų nacionalistiškiausių masinių Lietuvos organizacijų – būtų gėdingai išsiskirstęs jau 1988 m.)

Dėl visų šių priežasčių nėra ko tikėtis, kad artimoje ateityje Vyriausybė pakeis savo poziciją ir skirs daugiau dėmesio ir pagarbos lietuvių kalbai bei kultūrai. Tam reikėtų pertvarkyti didžiąją dalį oficialiosios ideologijos bei reformuoti švietimo ir kultūros politiką, kuri dabar, deja, yra orientuota į *lietuviškojo nacionalizmo* pakeitimą *lietuviškuoju nepilnavertiškumo kompleksu*.

Darant kažką lietuvių vardan, politikams reikėtų skirti pastangų ir laiko negaunant jokių papildomų asmeninių pajamų. Todėl mažai vilties paveikti valdžią demokratinėmis politinėmis priemonėmis.

Žinoma, galima organizuoti demonstracijas, protesto akcijas ir pan., tačiau vargu ar tai duotų apčiuopiamų rezultatų. Paveikti vyriausybę jau ne kartą bandė įvairios tautinės organizacijos ir partijos, netgi buvo suorganizuota speciali mokslinė konferencija, įsteigtas pastovus forumas. Nepaisant viso to, Lietuvos valdžia ir toliau seka Irako okupacijos metu ypač sustiprėjusia JAV ir kitų *demokratiškos* vyriausybių nuostata ignoruoti visuomenės nuomonę, jei ši nesutampa su partijų interesais.

Būtų gerai pakeisti nors savivaldybių, ypač Vilniaus ir Klaipėdos, pozicijas. Deja, būtent savivaldybių lygmenyje yra sudaromos sutartys su dosniausiai mokančiomis užsienio kompanijomis – vargu ar iš meilės Lietuvai merai ar savivaldybių deputatai rizikuos savo asmeniniais procentais.

Išsaugoti savo kalbą ir kultūrą galime tik mes patys

Nepanašu, kad dabartinė padėtis galėtų pasikeisti artimiausiu metu. Todėl, norėdami išsaugoti ir puoselėti lietuvių kalbą, turime ieškoti alternatyvų politikai. Apginti savo kalbą ir kultūrą galime tik mes patys. Ir visai nebūtina kurti partijų, rašyti peticijų, dalyvauti demonstracijose ar mitinguose. Juk galime padaryti labai daug, labai mažai ar netgi visiškai nieko neaukodami.

Kaip mes galime padėti savo gimtajai kalbai?

Reikia pasiekti, kad: 1) neapsimokėtų transliuoti, skelbti reklamą bei vadinti tiek savo įmones, tiek konkrečias prekes ir paslaugas kitokia kalba nei lietuvių ir 2) naudoti lietuvių kalbą visose gyvenimo srityse būtų ekonomiškai naudinga

Pagrindinis verslininkų ir žurnalistų tikslas yra kuo daugiau uždirbti. Todėl reikia padaryti, kad Lietuvoje lietuvių kalbos vartojimas taptų pelningu. Reikia pasiekti, kad 1) neapsimokėtų transliuoti, skelbti reklamą ir vadinti tiek savo įmones, tiek konkrečias prekes bei paslaugas kitokia kalba, nei lietuvių, ir 2) naudoti lietuvių kalbą visose gyvenimo srityse būtų ekonomiškai naudinga.

Paprasčiausiai tai galėtų padaryti Vyriausybė, įvesdama baudas už nelietuviškus žodžius ar tiesiog įsakydama naudoti tik lietuvių kalbą. Tačiau, kaip jau buvo pastebėta anksčiau, politikai yra linkę palaikyti būtent anglų kalbą, o ginti lietuvių kalbą ar kultūrą jiems tiesiog asmeniškai neapsimoka.

Todėl priversti gerbti mūsų kalbą galime tik mes patys: 1) palaikydami tuos, kurie stengiasi likti ištikimi lietuvių kalbai, netgi nepaisydami galimų nuostolių ir 2) ignoruodami tuos, kurie jos negerbia. Netgi nereikia drastiškų priemonių.

Žinoma, galima pirkti vien lietuviškai pipavidalintas prekes, rinktis tik lietuviškai pavadintus parduotuves, barus, restoranus, kino teatrus ir viešbučius. Galima kategoriškai boikotuoti lietuvių kalbos negerbiančius verslininkams priklausančias prekybines, laisvalaikio organizavimo, muzikines ir kitas įstaigas. Tačiau tikslui pasiekti užtektų, jei pagarba mūsų kalbai taptų nors pačiu mažiausiu kriterijumi renkantis prekes ir paslaugas. Net jeigu dauguma lietuvių pradėtų kreipti dėmesį į pagarbą kalbai vien tik rinkdamiesi tarp kitais atžvilgiais (kaina ir kokybe) panašių produktų, esant dabartinei intensyviai konkurencijai, lietuvių kalba suteiktų prekėms ir paslaugoms esminį pranašumą.

Renkantis pagal pagarbą kalbai, galima sutaupyti laiko ir nervų

Tuo tarpu pirkėjams tai nesudarytų jokių sunkumų. Prekės pavadinimas bei aprašymas, įstaigos pavadinimas visada būna pačioje matomiausioje vietoje, jų nustatymas nereikalauja papildomų pastangų. Netgi atvirkščiai – renkantis pagal pagarbą kalbai, galima sutaupyti laiko ir nervų. Juk labai dažnai tenka rinktis iš kelių ar net kelių dešimčių prekių, paslaugų, barų, kino teatrų, radijo ar televizijos laidų. Kartais jos atrodo tokios panašios, kad nori nenori tenka spėlioti, o vėliau – dar ir gerai pasinervinti: *ar tik nebūsiu apsirikęs?* Jei rinksimės gerbiančių mūsų kalbą verslininkų siūlomus produktus, tokių problemų smarkiai sumažės, ir kartu prisidėsime prie gimtosios kalbos išsaugojimo.

Pagarbos kalbai nereikėtų sieti su tarptautinių korporacijų prekiniais ženklais ir ypač – akronimais. Nors ir juos nėra sunku sulietuvinti, tai neturėtų didelės prasmės.

Kalba taip pat neturi būti tapatinama su prekės kilmės valstybe. Didelė dalis į Lietuvos ekonomiką investuojančių užsieniečių yra pratę gerbti kiekvienos valstybės savitą kultūrą ir kalbą. Dažnam iš jų netgi į galvą nešauna Lietuvoje realizuojamą produkciją vadinti ar reklamuoti kitokia nei lietuvių kalba.

Mes galime padaryti pagarbą lietuvių kalbai būtina sėkmingo verslo sąlyga.

Tuo tarpu ir tarp mūsų tautiečių netrūksta tokių, kuriems gimtoji kalba yra tik nemaloni kliūtis siekiant didesnio pelno. Požiūrį nulemia visai ne tautybė, o pagarba žmogui, tad rinkdamiesi pagal pagarbą lietuvių kalbai – tiesiog suteiktume pirmenybę labiau mus gerbiančioms gamintojoms.

Mes galime padaryti pagarbą lietuvių kalbai būtina sėkmingo verslo sąlyga. Kai tik tai pavyks, anglų kalbos vartojimas versle taps nuostolinga Lietuvoje, ir gamintojams bei prekybininkams apsimokės investuoti į savo prekių bei paslaugų sulietuvinimą. O priversdami gerbti lietuvių kalbą, priversime gerbti ir pačią Lietuvą, lietuviškumą, taigi – ir mus pačius.

Ar lietuvybė dar begerbiama Lietuvoje?

Panašu, kad nepagarbus požiūris į lietuvių kalbą atspindi vis labiau nuvertinamą pačios lietuvybės statusą. Tarybiniais laikais didelė dalis lietuvių suvokė narystę Tarybų Sąjungoje kaip istorinę neteisybę. Maskvos spaudimas kuo plačiau vartoti rusų kalbą tada buvo suprantamas kaip okupacinės valdžios vykdoma rusifikavimo politika. Todėl kalbos išsaugojimas buvo kartu ir pasipriešinimas okupacijai, ir savo lietuviškosios tapatybės palaikymas, ir svarbiausia – išlaikymas savos kultūros, kuri buvo suvokiama kaip pranašesnė už dažnai prievarta brukta rusiškąją tarybinę kultūrą.

Nusivylę gyvenimu, ekonominėmis perspektyvomis ir ypač – Lietuvos politikais bei valdininkais, žmonės linksta dėl savo bėdų kaltinti lietuvybę.

Tačiau šiandien viskas apsvirtė atvirkščiai. Lietuvos viešojoje nuomonėje yra įsitvirtinęs stereotipas, kad tarybinės okupacijos metais Lietuva smarkiai atsiliko nuo *civilizacijos pažangos* ir dabar, nenorėdami likti *pasaulio subinėje*, turime iš visų jėgų vyti vadinamuosius *Vakarus*. Vytis kažkodėl ne tiek ekonomiškai, kiek kultūriškai.

Tiesa, lietuviškumą ar konkrečiai lietuvių kalbą dar nėra atvirai vadinamos atsilikimo simboliu, tačiau panašios mintys jau yra neretos pačių lietuvių tarpe. Nusivylę gyvenimu, ekonominėmis perspektyvomis ir ypač – Lietuvos politikais bei valdininkais, žmonės linksta dėl savo bėdų kaltinti lietuviškumą.

Savęs lyginimas su turtingesnių Europos, ir ne tik Europos, valstybių piliečių buitimi ar netgi tos kelios epizodinės istorijos apie tautiečių nusikaltimus Švedijoje bei Ispanijoje atgaivina mitus apie lietuvių, kaip *pagoniškos* tautos, atsilikimą bei nepilnavertiškumą palyginti su *civilizuotomis* Vakarų Europos tautomis. Šiuos mitus mūsų protėviams ilgus šimtmečius kalė į galvą lenkiškoji Katalikų bažnyčia, kuri viso labo prieš pusantro šimto metų dar nebuvo atsiskiusi savo tikslo galutinai sunaikinti lietuvių tautą.

Dažnai tenka girdėti pagraudenimus apie lietuvių nesolidarumą, pavydą, norą pakenkti savo tautiečiams. *Jeį užsienyje sutikai lietuvių, tai niekad nesitikėk jo pagalbos; geriau nesakyk, kad pats esi lietuvis, nes apgaus, apiplėš...*, *Brolis brolį dėl žemės gali užmušti, Trys lietuviai – penkios partijos* ir pan. Tai ne tik šiaip sau posakiai, jie atspindi Katalikų bažnyčios kažkada mums primestą nepilnavertės tautos mentalitetą, kurio ištakų reikėtų ieškoti prievartinio Lietuvos krikšto bei Kontreformacijos istorijoje.

Deja, tautinio nepilnavertiškumo nuotaikomis persiima vis daugiau lietuvių, ir dauguma jų beįsivaizduoja vienintelį šviesios ateities sau, ir svarbiausia – savo vaikams, scenarijų: išvažiuoti į užsienį, susirasti ten darbą, pasiimti šeimą, ir ko gero – niekada nebegrįžti į Lietuvą.

Tautinė savinieka buvo sėkmingai išnaudota agituojuant balsuoti referendume dėl stojimo į Europos Sąjungą, kai vietoj narystės pranašumų ir trūkumų lyginimo buvo vėl ir vėl kartojami semantiškai absurdiški šūkių, tokie kaip *Eikime į Europą* ar *Būkime europiečiais*. Kaip rodė apklausos, vienas pagrindinių narystės šalininkų motyvų buvo didesnės galimybės susirasti darbą užsienyje, jei ne patiems, tai bent savo vaikams.

Bendras požiūris į lietuviškumą, anglosaksiškosios kultūros aukštinimas leidžia suprasti, kodėl visuomenė beveik nereaguoja į vis didesnę anglizmą skverbimąsi į šnekamąją ir rašomąją lietuvių kalbą. Dabar tai dažnai suvokiama kaip *vakarietiškojo* požymis, tuo tarpu tarybiniais laikais analogiškai slavizmą ekspansijos tempai būtų sukėlę įnirtingą pasipriešinimą. Bendrą padėtį Lietuvoje atitinka ir Lietuvos Vyriausybės politika.

Grynai tautinės pakraipos partijos nesugeba pasiūlyti tokios visuomenės ir valstybės raidos perspektyvos, kuri sudomintų apatiškus rinkėjus, ir niekaip negali atsikratyti provyriausybinių žiniasklaidos jiems primesto *marginalų* statuso. Kitą vertus, dauguma Seimo partijų vadovų demonstruoja primityvų kosmopolitizmą, naiviai stengdamiesi kur tik įmanoma mėgdžioti Vakarų Europos valstybių ne tik politines, bet ir grynai tautines kultūrinis tradicijas.

Greičiausiai taip yra todėl, kad aukščiausius valstybinius postus Lietuvoje užima žmonės, stokojantys elementaraus išsilavinimo bei nemokantys užsienio kalbų. Jiems sunkiai sekasi diskutuoti su savo kolegomis iš *Vakarų* valstybių, todėl tarptautiniuose susitikimuose Lietuvos atstovai dažniausiai nuolankiai kinkuoja galvomis arba apsimeta, kad skaito svarbius popierius. Dėl tų pačių priežasčių ir liežuvingiems Europos Sąjungos biurokratams nebūna sunku primesti pavėpusiems Lietuvos politikams savo visiems gerai žinomas vertybes: *tautinės valstybės jau*

atgyveno ir greitai nunyks kuriant naują Europą, valstybinis nacionalizmas yra atsilikusių tautų požymis ir pan.

Lietuvybės problemos yra tapusios antraeilės reikšmės dalyku, vyriausybių programose joms yra skiriamos tik simbolinės lėšos. Jei prisiminsime, kiek dėmesio tautinei kultūrai buvo skiriama iš karto po nepriklausomybės atkūrimo, kiek sukurta televizijos laidų, kiek išleista knygų, kiek buvo kalbama apie kalbos puoselėjimą, darosi akivaizdu, kad lietuviybė tampa vis mažiau ir mažiau gerbiama valstybės lygmenyje.

Jei pereisime per Vilnių, atidžiau paskaitysime oficialias istorijos versijas, iš karto pamatysime, kad tiek Lietuvos valdžia, tiek dauguma veikėjų, dėl nelabai suprantamų priežasčių save išdidžiai vadinančių *elitu*, taip pat yra linkę pažeminti, paniekinti lietuviybę bei išaukštinti pačius liūdniausius ir gėdingiausius Lietuvos istorijos epizodus. Taigi vis didėjanti nepagarba lietuvių kalbai yra tik viena iš apraiškų augančios nepagarbos lietuvių kultūrai, tautai ir valstybei.

Ar galime vadintis save gerbiančiais lietuviais, toleruodami ir tuo pačiu skatindami sparčiai augančią nepagarbą mūsų kalbai ir kultūrai – nepagarbą sau patiems?

Įsivaizduokime, kaip būtume reagavę, jei 1988 m. Vilniaus sporto rūmai būtų pavadinti *Dvoriec Forumov*, kino teatras – *Ploščadj Tarchuna*, restoranas – *Russkij Traktir* ir pan. Koks būtų kilęs triukšmas! Būtų buvę suorganizuoti mitingai, kalbėta apie tautos pažeminimą, save gerbiantys lietuviai būtų boikotavę tokias įstaigas.

Tačiau juk dabar būtent tai ir vyksta, tiktai anglų kalba, kuri yra kur kas svetimesnė mūsų kalbai nei rusų. Tik dabar jau niekam nebekyla klausimas: ar galime vadintis save gerbiančiais lietuviais, toleruodami ir tuo pačiu skatindami sparčiai augančią nepagarbą mūsų kalbai ir kultūrai – nepagarbą sau patiems?

Kodėl mažėja pagarba lietuviybei? Galbūt mums tai primeta žmonės, kalbantys lietuvių tautos ir valstybės vardu? Juk iš televizoriaus ekrano oriai postringaujantys įvairaus plauko veikėjai taip pat gali meluoti. Jau ko verta vien oficialioji Lietuvos istorijos versija, aukštinanti katalikybę ir vienareikšmiškai smerkianti Rusiją. Faktai kalba visiškai atvirkščiai.

Ar Jekaterina ir Muravjovas išgelbėjo Lietuvą?

Pirmoji Lietuvos aukštoji mokykla buvo uždaryta katalikų vyskupo Povilo Alšėniškio iniciatyva.

1539 m. Vilniuje Abraomas Kulvietis įsteigė pirmąją Lietuvoje aukštąją mokyklą, kur dėstė daugiausiai Vakarų Europos universitetus baigę lietuviai. Ji veikė labai trumpai: Katalikų bažnyčia išsigando ten vyravusių Humanizmo bei Reformacijos nuotaikų, ir jau 1542 m. pirmoji Lietuvos aukštoji mokykla buvo uždaryta katalikų vyskupo Povilo Alšėniškio iniciatyva. !

Kulviečiui teko išvykti iš Lietuvos. Jis kartu su Stanislovu Rapolioniu, o vėliau – ir kitais kolegomis iš Lietuvos tapo pirmaisiais dėstytojais 1544 m. įsteigtame Karaliaučiaus universitete, vėliau išugdžiusiame Kantą, Hėgelį ir daugelį kitų šviesių žmonių. Pirmosios Lietuvos aukštosios mokyklos likimas galėtų būti simboliu to, ką Lietuva patyrė per sekančius keturis šimtmečius.

Kulvietis buvo vienas pirmųjų ir aktyviausiųjų Reformacijos Lietuvoje atstovų. Reformacija paskatino tautinės savimonės prabudimą visoje Europoje, tačiau Katalikų bažnyčia nelaikė lietuvių

ko nors verta tauta ir siekė sulenkinti Lietuvą, panašiai kaip dar neseniai bandė suvokietinti pačią Lenkiją.

Padėtis dar labiau pablogėjo, kai septintame XVI amžiaus dešimtmetyje į Lietuvą atvyko jėzuitai. Lietuviškumą jie laikė blogiu pačiu savaimė, todėl netrukus Lenkijos ir Lietuvos Katalikų bažnyčia tapo negailestingu lietuvių tautos persekiojimo įrankiu.

Užtat lietuviybė išgyveno pakilimą Prūsijoje, kur iki pat XIX amžiaus lietuviškumas buvo puoselėjimas valstybės. Lietuvių kalba ten buvo gerbiama, lietuviškų bendruomenių šventikai privalėjo išmokti lietuvių kalbą, buvo visuotinai steigiamos lietuviškos mokyklos. Bėgdami nuo katalikų persekiojimo, šviesiausi to meto lietuviai emigruodavo į Prūsiją, ir pastaroji ilgiems metams tapo pagrindine, o tiksliau – vienintele lietuviybės atrama.

1547 m. Karaliaučiuje buvo išleista pirmoji lietuviška knyga, o netrukus evangelikai atidarė pirmąsias lietuviškas mokyklas ir Lietuvoje. Jos buvo labai populiaros tarp lietuvių, todėl Katalikų bažnyčia išsigando, kad gali prarasti savo pozicijas – ir netgi buvo įsteigtos kelios katalikiškos lietuviškos mokyklos.

Pirmoji lietuviška knyga Lietuvoje – Mikalojaus Daukšos Katekizmas – buvo išleista 1595 m., tai yra praėjus beveik 50 metų po Mažvydo Katekizmo. 1599 m. M. Daukša išleido ir savo įžymiąją Postilę, kurioje, be kita ko, ragino palaikyti lietuvių kalbą.

Daukša buvo katalikų kanauninkas, ir dabar neretai yra bandoma pavaizduoti, kad Postilė atspindėjo visos Katalikų bažnyčios poziciją. Tačiau Istorija rodo, kad kilnūs Daukšos raginimai tebuvo šauksmas tyruose, asmeninė vienišo Lietuvos patrioto iniciatyva.

1591 m. Vilniaus universiteto dėstytojų sukurstyti katalikai užpuolė ir sudegino Evangelinės Reformacijos bažnyčią, nepagailėjo netgi prie bažnyčios buvusių prieglaudų ir mokyklos. Šis įvykis ženklino negailestingo Reformacijos persekiojimo pradžią ir jau po šimtmečio evangelikai nebeturėjo jokios politinės įtakos. Išnaikinę evangeliškas lietuviškas mokyklas, katalikai nedelsdami uždarė ir savąsias, todėl jau 18 amžiaus pradžioje Lietuvoje nebeliko nė vienos lietuviškos švietimo įstaigos, jei neskaitysime valstiečių pačių išlaikomų pradinių mokyklų.

Evangelikai neilgai išsilaikė Lietuvoje kaip įtakinga politinė jėga, tačiau ir per pusantro amžiaus jie suspėjo be galo daug padaryti lietuviybės labui. Kas žino, jei ne Reformacija ir Prūsija – ko gero Katalikų bažnyčia būtų galutinai išnaikinusi lietuviybę jau 16 ar 17 amžiuje. Juk toks likimas ištiko jotvingius, kašubus, mozūrus ir visas kitas tautas, kažkada gyvenusias dabartinėje Lenkijos teritorijoje.

Jei katalikiškose mokyklose mokinukus pagaudavo kalbančius lietuviškai, juos versdavo nešioti gėdos ženklą laikytas specialias lenteles. Norėdamas nusiimti tokią lentelę, vaikas turėjo įskusti kitą lietuvi, išdrįsusį šnekėti savo gimtąja kalba.

1569 m. pasirašius Liublino uniją, Lietuvos valstybės nebeliko. Lietuva nustojo egzistuoti tarptautiniu mastu. Tai, kas formaliai vadinosi Lenkijos ir Lietuvos valstybe, realiai buvo suvokiama ir vadinama Lenkija.

17–18 a. lietuviybės pozicijos toliau silpnėjo. Katalikų bažnyčia dėjo visas pastangas bet kokiam lietuviškumui išnaikinti, lietuvių kalba buvo vadinama *pagoniška* priešpastatant ją *krikščioniškai* lenkų kalbai.

Katalikų dvasininkai mėgdavo kartoti, kad „*dievas nesupranta lietuvių kalbos*“ . ! Nustota lietuviškai sakyti pamokslus – net ir tose katalikų bažnyčiose, kur tai buvo įprasta ne vieną šimtą metų.

1795 m. Žečpospolitą galutinai pasidalino jos kaimynai, ir didžioji dabartinės Lietuvos dalis atiteko Jekaterinos Antrosios valdomai Rusijai. Iš pradžių padėtis pasikeitė nedaug. Katalikiškose mokyklose buvo draudžiama kalbėtis gimtąja kalba netgi per pertraukas. Jei mokinukus pagaudavo kalbančius lietuviškai, juos versdavo nešioti gėdos ženklą laikytas specialias lenteles. Norėdamas nusiimti tokią lentelę, vaikas turėjo įskusti kitą lietuvi, išdrįsusį šnekėti savo gimtąja kalba.

Kunigai drausdavo kalbėti lietuviškai ne tik religinėse apeigose, tad geriausiai lietuvių kalba išsilaikė ten, kur arti nebuvo katalikų bažnyčių. Katalikai ypač persekiojo lietuvių kalbą Vilniaus apylinkėse, kur „*diecezijos vadovybė laikė nusikaltimu kunigui lietuviškai kalbėti*“ . !

Laimei, carinė Rusija svajavo surusinti lietuvius – ir todėl vienas pagrindinių jos tikslų buvo sumažinti lenkų kalbos ir kultūros įtaką. Lietuvos lenkų patriotai svajavo atkurti nepriklausomą Lenkijos valstybę ir mėgino politiškai ar su ginklu rankoje priešintis Rusijai. Rusai gi juos negailestingai naikino, taip užbaigdami daugiaamžį neribotą lenkų dvarininkų bei katalikų kunigų viešpatavimą.

Didžiausias smūgis prolenkiškiems bajorams ir klerikalams buvo suduotas po 1830 m. sukilimo. Daug Lenkijos patriotų žuvo paties sukilimo metu, o vėliau dar 8,5 tūkstančio buvo nuteista, įvykdant mirties bausmę ar ištremiant. 1839 m. rusai uždraudė dėstyti lenkų kalbą bei literatūrą, o 1841 m., pagal specialų Rusijos Vidaus reikalų ministerijos dekretą, pagaliau buvo pradėtos steigti lietuviškos pradinės mokyklos prie Žemaitijos vyskupijos bažnyčių.

Apnaikinus prolenkiškus klerikalus, išaugo lietuvių įtaka. Didžiausią lietuviybės pergalę buvo Motiejaus Valančiaus tapimas Žemaitijos katalikų vyskupu. Valančius nedalyvavo 1830 m. sukilime, o 1863 m. sukilimo metu netgi išleido atsisaukimą, raginantį lietuvių valstiečius neremti sukilėlių, kurių dauguma norėjo atkurti nepriklausomą vieningą Lenkijos valstybę. Skirtingai nuo daugumos to meto katalikų dvasininkų, M.Valančius buvo ne Lenkijos, o Lietuvos patriotas.

1863 m. sukilimo metu Vilniaus generalgubernatoriumi buvo paskirtas Michailas Muravjovas, dar vadintas *Koriku*. Garsas apie jo žiaurumą susidorojant su sukilėliais pasklido toli už Lietuvos ribų. Būtent Muravjovas – Korikas iš esmės išnaikino sulenkėjusius Lietuvos dvarininkus bei sudavė lemtingą smūgį prolenkiškoms vyskupijoms, parduodamas iš varžytinių jų turtą.

Muravjovas taip pat yra žinomas kaip lietuviško lotyniško rašto persekiotojas, norėjęs sugrąžinti į Lietuvą LDK vartotą kirilicą, tačiau būtent jis išnaikino aršiausius polonizuotojus – lietuvių kalbos bei kultūros persekiotojus ir engėjus, svajojusius apie galutinai sulenkintą Lietuvą vieningos Lenkijos sudėtyje.

Klausimas:

Jeigu nebūtų buvę Žečpospolitos padalinimų ir Muravjovo, kokia kalba mes, lietuviai, kalbėtume šiandien?

- Lenkų kalba
- Lietuvių kalba
- Kita kalba

Laimei, lietuvių kalbą Rusijos valdžia suvokė kaip atsvarą lenkiškumui ir todėl dažnai ją palaikydavo. 1866 m. lietuvių kalbos pradėta mokyti mokytojų kursuose, caro valdžios įsteigtuose Veiveriuose. 1867 m. buvo įkurtos Marijampolės, Suvalkų ir Seinų gimnazijos, kur buvo mokoma lietuvių kalbos, praėjus šimtams metų po to, kai katalikai uždarė paskutines lietuviškas mokyklas Lenkijos ir Lietuvos vardu vadinamoje valstybėje.

Tegul ir norėdama surusinti Lietuvą, tačiau kaip tik Rusija neutralizavo pražūtingą tuometinės Lenkijos ir Lietuvos Katalikų bažnyčios įtaką; su Rusijos pagalba Žemaitijoje pradėjo dominuoti Lietuvos patriotai. Rusija kovojo prieš lotynišką raštą ir katalikybę, tačiau ji ilgą laiką nepersekiojo pačios lietuvių kalbos ar lietuvių kaip tautos, skirtingai nuo lenkiškosios Katalikų bažnyčios. Todėl Rusija sudarė sąlygas susiformuoti lietuviškai visuomenei, nacijai, kuri ne tik atsilaikė prieš tos pačios Rusijos rusifikavimo spaudimą, bet ir, sėkmingai susiklosčius aplinkybėms, sugebėjo atkurti savo valstybę.

O ar būtume pajėgę patys pasipriešinti lenkams? Kaip būtų galėjusi atsirasti ir įsitvirtinti lietuviška inteligentija, jei Rusija nebūtų išnaikinusi prolenkiškos dvarininkijos? Ar kaimuose prispausti mūsų protėviai būtų atsilaikę, jei rusai nors kelioms dešimtims metų nebūtų grąžinę lietuvių kalbos į mokyklas? Rusija yra padariusi Lietuvai daug ir blogo, tačiau toli gražu nėra aišku, kas būtų atsitikę su Lietuva XIX amžiuje, jei ne Jekaterina ir Muravjovas.

O ar Lietuva būtų atsikūrusi kaip valstybė 1918 m., jei ne kilnus Lenino gestas, o vėliau – Raudonoji armija prie Lenkijos sienų? O gal netgi labai aišku?

Galbūt vertėtų suabejoti mums įkyriai brukama vyriausybine bei bažnytine propaganda ir vieną kartą patiems nuspręsti, kuo buvome, kas esame ir kokiais norėtume save matyti ateityje?

Lietuviybės persekiojimas ir išlikimas – tai tik vienas iš pavyzdžių, kur galima įtarti oficialų istorijos klastojimą. Sunku suprasti, kodėl viena iš centrinių Vilniaus gatvių vis dar vadinasi Jogailos vardu, šturpą kelia oficialus vieno amoraliausių visų laikų Lietuvos istorinių veikėjų – *karaliaus Mindaugo* kultas. *Viljamso* istorija ir kiti beatodairiško lindimo kiekvienam *vakariečiui* pavyzdžiai, žeminančios Lietuvos narystės Europos Sąjungoje sąlygos, Lietuvos kariai Irake, pagaliau nuolankus Lietuvos Vyriausybės žeminimasis prieš įvairaus plauko ekstremistus iš Izraelio – susidaro įspūdis, kad tai tik atskiros grandys įsibėgėjančio sąmoningo Lietuvos ir lietuviybės menkinimo proceso, kažkas panašaus į tai, kas Lietuvoje vyko prieš kelis šimtus metų.

Galbūt vertėtų tai sustabdyti? Galbūt nevertėtų leisti, kad mumis manipuluotų? Galbūt vertėtų suabejoti mums įkyriai brukama vyriausybine bei bažnytine propaganda ir vieną kartą patiems nuspręsti, kuo buvome, kas esame ir kokiais norėtume save matyti ateityje?

Šaltinis: <http://www.lietuviais.lt/pirmoji-versija/Kas-gresia-lietuviu-kalbai.php>

